

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۴

سحر بابایی^۱

صمد سامانیان^۲

مطالعه پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی دانشگاه هنر بر اساس آیین‌نامه‌های مصوب دانشگاه (موردپژوهی: پایان‌نامه‌های داوری‌شده از مهرماه ۱۳۹۱ ش. تا مهرماه ۱۳۹۶ ش.)^۳

چکیده

مطالعه و تحلیل پژوهش‌های پیشین در هر حوزه از دانش به ارتقای کیفیت پژوهش‌های بعدی در آن حوزه کمک می‌کند و راه را برای دیگر پژوهشگران روشن می‌سازد. رشته صنایع دستی به دلیل ریشه‌های عمیقی که در فرهنگ مردم دارد و نیز خطر فقر پژوهشی که این حوزه را به دلیل ماهیت کاربردی آن تهدید می‌کند، از اهمیت ویژه‌ای در میان زمینه‌های مطالعاتی مختلف برخوردار است. پژوهش حاضر با هدف مطالعه و تحلیل پایان‌نامه‌های رشته صنایع دستی در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه هنر، به منظور استخراج نقاط ضعف و قوت آن‌ها، بر اساس معیارهای مستخرج از شیوه‌نامه مصوب دانشگاه هنر در زمینه پایان‌نامه‌نویسی در مقطع کارشناسی ارشد به بررسی جامعه آماری تعیین‌شده شامل ۸۵ پایان‌نامه که طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۶ ش. مورد داوری واقع شده‌اند، پرداخته است. این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و از روش تحلیل محتوا در انجام تحقیق و تکنیک‌های آمار توصیفی برای تحلیل داده‌های آماری استفاده کرده است. شیوه گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و اسنادی و ابزار مورد استفاده، مشاهده و پرسشنامه محقق‌ساخته شامل ۸۲ مورد از ویژگی‌های ساختاری پایان‌نامه در ۹ بخش مجزا شامل عنوان، چکیده، کلیات پژوهش، روش‌شناسی، پیشینه پژوهش، نحوه ارائه داده‌ها، تحلیل و نتیجه‌گیری، منابع و مآخذ، ویژگی‌ها و موارد بنیادی پایان‌نامه و پیوست‌ها است که روایی و پایایی آن موردسنجش قرار گرفته است. بدین ترتیب، پایان‌نامه‌های موردنظر

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه صنایع دستی، دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه صنایع دستی، دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، تهران، ایران

10.30480/VAA.2020.2120.1304

۳. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم در دانشگاه هنر است که با عنوان «ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی دانشگاه هنر بر اساس آیین‌نامه‌های مصوب دانشگاه (مورد پژوهی: پایان‌نامه‌های داوری‌شده از مهرماه ۱۳۹۱ ش. تا مهرماه ۱۳۹۶ ش.)»، صورت پذیرفته است.

بر اساس معیارهای تدوین‌شده، مورد مطالعه قرار گرفته و نتایج حاصل از تحلیل کمی و کیفی داده‌های به‌دست‌آمده حاکی از آن است که به‌طور کلی پایان‌نامه‌های گرایش طرح و تولید، نسبت به گرایش پژوهش هنرهای سنتی در این رشته، از کیفیت بالاتری به لحاظ رعایت اصول ساختاری برخوردارند و بیشترین ضعف پایان‌نامه‌ها مربوط به بخش کلیات پژوهش، تحلیل داده‌ها و خروجی‌های علمی است.

کلیدواژه‌ها: پایان‌نامه، پایان‌نامه‌نویسی، رشته صنایع‌دستی

مقدمه

پایان‌نامه‌ها از جمله مهم‌ترین منابع علمی هستند که تحت نظارت استادان متخصص و در چهارچوب‌های مشخص تدوین‌شده و نتایج آن‌ها توسط افراد صاحب صلاحیت مورد داوری قرار می‌گیرد. به همین دلیل، می‌توان آن‌ها را جزء معتبرترین منابع پژوهشی مولد و الگوی دستاوردهای بعدی دانست و بهبود کیفیت آن‌ها در راستای ارتقای سطح پژوهش در کشور اهمیت دارد. اساساً، یکی از اهداف اساسی راه‌اندازی دوره‌های تحصیلات تکمیلی، تولید دانش داخلی در قالب پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی بوده است (دیانی ۱۳۷۸). رعایت اصول نگارش علمی در پایان‌نامه‌ها مستلزم آگاهی کافی دانشجویان و استادان راهنما از این اصول و آشنایی ایشان با مهارت‌های اصلی پژوهشی نظیر تفکر انتقادی، مسئله‌یابی و مسئله‌سازی، پیشینه‌یابی، درک صحیح مطالب، جمع‌آوری اطلاعات، نگارش صحیح، ارائه و تحلیل یافته‌هاست (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۳). مطالعه و ارزیابی پایان‌نامه‌هایی که تاکنون تدوین‌شده و آگاهی از ایرادهای آن‌ها در وجوه مختلف، می‌تواند در بهبود وضعیت آثار بعدی مؤثر باشد و در این زمینه، استفاده از معیاری صحیح برای ارزیابی دقیق و بی‌طرفانه ضروری است. در منابع مختلف ساختار اصلی پایان‌نامه به شکل‌های مختلف بیان گردیده، اما برای ارزیابی یک جامعه آماری خاص، بهتر است معیار این ارزیابی بر اساس همان اصولی تدوین شود که مرجع آن جامعه برای تدوین پایان‌نامه‌ها بوده است. توجه به این نکته ضروری است که اگر نقاط ضعف یا نکته اشتباهی در این مرجع در مقایسه با مراجع معتبرتر وجود داشته باشد، می‌توان به نقد خود آن مرجع پرداخت، اما به پژوهش‌هایی که مطابق آن دستورالعمل انجام شده، ایرادی وارد نیست. درباره ساختار پایان‌نامه، نظرات متفاوتی مطرح است که هرچند در تحلیل نهایی و عمیق آن‌ها می‌توان به وجوه مشترکی دست‌یافت، اما وجود این تنوع علاوه بر ایجاد موانع مبهم و غیرضروری برای پژوهشگران، موجب اتلاف وقت کاربران در سطح بین‌المللی جهت دسترسی به بخش‌های اساسی آثار می‌شود. از ۱۳۸۱ش. که دانشگاه هنر اقدام به پذیرش دانشجوی در مقطع کارشناسی‌ارشد صنایع‌دستی نموده تا پایان مهرماه ۱۳۹۶ش. ۱۸۷ پایان‌نامه در این دانشگاه داوری و به چاپ رسیده است که تاکنون در هیچ پژوهشی مورد ارزیابی قرار نگرفته‌اند. پژوهش حاضر با هدف مطالعه‌ی ۸۵ پایان‌نامه رشته صنایع‌دستی در مقطع کارشناسی‌ارشد دانشگاه هنر که در بازه شش‌ساله از ابتدای مهرماه ۱۳۹۱ش. تا انتهای مهرماه ۱۳۹۶ش. مورد داوری واقع شده‌اند، به‌منظور استخراج نقاط ضعف و قوت آن‌ها، بر اساس معیار مستخرج از آیین‌نامه مصوب دانشگاه هنر در

زمینه نگارش پایان‌نامه در مقطع کارشناسی ارشد، جامعه آماری تعیین شده را به لحاظ ساختاری، موضوعی و خروجی‌های علمی، مورد مذاقه قرار داده است. شناسایی مفاد آیین‌نامه‌های دانشگاه هنر و پژوهش‌های مرتبط با اصول پایان‌نامه‌نویسی و مطالعه نسبت میان پایان‌نامه‌ها با این اصول، از جمله اهداف خریدی است که در این مسیر دنبال شده است. پرسش‌های اصلی پژوهش عبارت‌اند از: بر اساس مصوبات و پژوهش‌های مطالعه شده در خصوص اصول پایان‌نامه‌نویسی، شاخص‌های تعیین‌کننده در سنجش پایان‌نامه‌ها شامل چه مواردی است؟ پایان‌نامه‌ها به لحاظ ساختاری، روش‌شناسی، موضوعی، تحلیل داده‌ها و خروجی‌های علمی در چه وضعیتی قرار دارند؟ لازم به توضیح است که پایان‌نامه ۴ تا ۶ واحد درسی در شیوه آموزشی-پژوهشی در مؤسسات آموزشی است که در یک زمینه مشخص در محدوده رشته تحصیلی با راهنمایی استاد راهنما انجام می‌شود و دانشجویان موظف هستند که قبل از شروع نیمسال سوم تحصیلی در مقطع کارشناسی ارشد، موضوع پایان‌نامه را با نظر استاد راهنما و تأیید گروه آموزشی انتخاب کنند و پس از تدوین پایان‌نامه و تأیید استاد راهنما، با رعایت ضوابط موسسه آموزشی مربوطه، در حضور هیات داوران از پایان‌نامه خود دفاع کنند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس هدف و نتیجه نهایی از نوع پژوهش‌های کاربردی و از روش تحلیل محتوا در انجام تحقیق و تکنیک‌های آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین، تنظیم جداول برای تحلیل داده‌های آماری استفاده شده است. شیوه گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و اسنادی و ابزار مورد استفاده، مشاهده و پرسشنامه محقق‌ساخته است که روایی و پایایی آن مورد سنجش قرار گرفته است. برای تدوین معیاری که بتوان پایان‌نامه‌ها را بر آن اساس ارزیابی نمود، ابتدا ویژگی‌های مختلف یک پایان‌نامه بر مبنای آیین‌نامه مصوب دانشگاه هنر در زمینه نگارش پایان‌نامه در مقطع کارشناسی ارشد، استخراج شده و سپس تمامی پارامترهای مستخرج که طی مراحل مختلف بارها مورد ویرایش قرار گرفته و در نهایت به صورت یک سیاهه و آرسو درآمده، در قالب یک پرسشنامه محقق‌ساخته با سؤالات بسته و ۸۲ پارامتر در ۹ بخش مجزا شامل عنوان، چکیده، کلیات پژوهش، روش‌شناسی، پیشینه پژوهش، نحوه ارائه داده‌ها، تحلیل و نتیجه‌گیری، منابع و مآخذ، ویژگی‌ها و موارد بنیادی پایان‌نامه و پیوست‌ها که با استفاده از مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت که روایی آن توسط استادان مربوطه تأیید گردیده و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ توسط نرم‌افزار SPSS محاسبه شده و عدد ۰,۹۱۵ به دست آمده است، در اختیار اعضای هیأت علمی صنایع دستی در همه دانشگاه‌های کشور که این رشته را در مقطع کارشناسی ارشد ارائه می‌دهند (شامل دانشگاه هنر، هنر اصفهان، الزهراء، سوره و علم و هنر یزد) قرار گرفته است تا به هر پارامتر به لحاظ میزان اهمیت آن شاخصه در کیفیت یک پایان‌نامه امتیاز دهند. بدین ترتیب با تعیین ضریب اهمیت برای هر مورد، پارامترها وزن‌دهی شده و بر اساس این معیار نهایی به تکتک پایان‌نامه‌ها بر حسب میزان رعایت آن اصول از ۱ تا ۱۰

امتیاز داده شده است. گرایش تحصیلی دانشجویان، گرایش موضوعی پایان‌نامه، روش پژوهش و نمره‌ای که هر پایان‌نامه در روز داوری اخذ نموده، از جمله متغیرهای مستقل و امتیاز بخش‌های جزئی پایان‌نامه‌ها و امتیاز کلی هر پایان‌نامه، متغیرهای وابسته این پژوهش از نوع کمی هستند. جامعه آماری محدود به ۸۵ پایان‌نامه رشته صنایع دستی در مقطع کارشناسی‌ارشد دانشگاه هنر است که مطابق آمار اعلام‌شده از سوی معاونت آموزشی دانشگاه هنر از ابتدای مهرماه ۱۳۹۱ش. تا انتهای مهرماه ۱۳۹۶ش. مورد داوری واقع شده‌اند. تمام جامعه آماری به روش سرشماری موردبررسی قرار گرفته است.

پیشینه پژوهش

شناخت پژوهش‌های پیشین در هر زمینه‌ای از ملزومات آغاز تفکر و پژوهش در آن زمینه است و این مسئله در اکثر رشته‌های دانشگاهی موردتوجه پژوهشگران مربوطه قرار دارد و به دلایلی نظیر حساسیت موضوع و یا ماهیت خاص آن رشته، در برخی رشته‌ها میزان این توجه بیشتر است. در پیشینه‌یابی پژوهش حاضر، به آثار بسیاری شامل مقاله، پایان‌نامه و طرح پژوهشی دست‌یافتیم که به مطالعه پژوهش‌های موجود در یک حوزه پرداخته‌اند. در ادامه به معرفی مهم‌ترین و مربوط‌ترین این آثار به پژوهش حاضر به لحاظ موضوع و روش پژوهش، به ترتیب سال آثار می‌پردازیم: «تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های گیاهان دارویی ارائه‌شده به دانشکده‌های داروسازی و مقایسه نتایج حاصل از آن با اولویت‌های پژوهشی» پایان‌نامه مریم شکفته در مقطع کارشناسی‌ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران است که با استفاده از روش پیمایشی و تکنیک تحلیل محتوا با هدف تعیین تعداد پایان‌نامه‌ها در مباحث مختلف گیاهان دارویی، تعیین گیاهانی که پژوهش‌های بیشتری بر روی آن‌ها صورت‌گرفته و تعیین نوع و روش پژوهش به بررسی نمونه‌ها پرداخته و در بخش نتایج به ارائه آمارهای توصیفی به‌صورت درصد اکتفا کرده است. «بررسی پایان‌نامه‌های دانشجویان فارغ‌التحصیل از دانشگاه علوم پزشکی قزوین از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۶ش.» عنوان طرحی پژوهشی به اجرای سعید آصف‌زاده و زهرا کلانتری است که با هدف توصیف وضعیت تدوین نمونه‌ها انجام‌شده و نتایج را بیشتر در قالب داده‌های توصیفی ارائه نموده و به تحلیل‌هایی کلی نظیر اینکه بیشترین ضعف پایان‌نامه‌ها در بخش تدوین بیان مسئله، بررسی متون، مرجع‌نویسی و توضیح روش مطالعه بوده نیز اشاره شده است. «بررسی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دوره پزشکی عمومی در نیمه سال ۱۳۷۸ش.» دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران از نظر رعایت اصول علمی نگارش» مقاله‌ای از علی چهره‌ای و همکاران است که با روش مقطعی-توصیفی و بر اساس معیارهای کتاب طراحی پژوهش بالینی انجام‌شده و به لحاظ روش تدوین معیار و انجام ارزیابی مشابه پژوهش حاضر است، اما در بخش نتایج صرفاً به ارائه داده‌های توصیفی پرداخته است. مریم مرتضوی‌فر در پایان‌نامه خود تحت عنوان «معرفی و بررسی پایان‌نامه‌های گروه تجسمی (دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران) از سال

۱۳۴۴-۱۳۸۲ش.» به توصیف نمونه‌های موردنظر پرداخته و در ادامه پایان‌نامه‌های دانشکده هنر دانشگاه الزهرا و تربیت مدرس را نیز معرفی کرده است. این پژوهش در پیشینه حاضر به لحاظ پرداختن به زمینه هنر مهم است، اما به لحاظ روش‌شناسی با این پژوهش متفاوت بوده و نتایج آن نیز صرفاً در قالب داده‌های آماری و توصیفی ارائه شده است.

لیلا کسائی در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی موضوعی-کاربردی پایان‌نامه‌های نظری انیمیشن از آغاز تا ۱۳۸۲ش. دانشگاه‌های تربیت مدرس و هنر»، به دسته‌بندی پایان‌نامه‌ها بر اساس تکنیک، محتوا و عمومی پرداخته و معتقد است که کاربردی شدن این پایان‌نامه‌ها سبب رشد انیمیشن در ایران خواهد شد. او نتایج حاصل از مطالعه خود را در قالب داده‌های آماری در جداولی جداگانه ارائه نموده و آن‌ها را نشان‌دهنده نیازهای انیمیشن ایران می‌داند و بهبود برنامه‌ریزی آموزشی را یکی از کارکردهای پژوهش در زمینه انیمیشن برمی‌شمرد. مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی تأثیر آموزش و پژوهش در تدوین پایان‌نامه‌های رشته پویانمایی (انیمیشن) در دانشگاه‌های ایران- رویکرد مدیریت مستندسازی» به قلم سید نجم‌الدین امیرشاه‌کرمی و همکاران بر پایه همین پایان‌نامه و طرحی پژوهشی با عنوان «راهکارهای تولید و توسعه انیمیشن در ایران» منتشر شد که در آن پایان‌نامه‌ها را بر اساس موضوع به سه گروه فنی-روشی، نظری-آموزشی و موردکاوی-توصیفی دسته‌بندی و سپس تحلیل کرده‌اند. نویسندگان مقاله معتقدند که روش‌شناسی در پژوهش جایگاه ویژه‌ای دارد و رشته انیمیشن بر مبنای تجارب و دستاوردهای سایر رشته‌های هنری، می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد الگوی بصری جدیدی در انتخاب روش و شاخه پژوهشی شود. «تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های دانشجویی دوره تحصیلات تکمیلی رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه‌های علامه طباطبائی، شهید بهشتی و تربیت مدرس (از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۸ش.)» عنوان مقاله‌ای از حسن ملکی و همکاران است که با استفاده از روش تحلیل محتوا نمونه‌های موردنظر را تحلیل و به دلایل احتمالی نتایج حاصل از این مطالعه اشاره داشته‌اند. محمدمین محمدی در پایان‌نامه خود با عنوان «تحلیل موضوعی و روش‌شناسی پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر (دانشگاه‌های دولتی ایران)»، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به مطالعه نمونه‌های خود شامل ۱۰۶۰ پایان‌نامه به لحاظ موضوعی و روش‌شناسی پرداخته و در نهایت نتایج را در قالب داده‌های آماری نظیر اینکه ۸۴/۰۵٪ نمونه‌ها به روش توصیفی و ۱۵/۹۵٪ به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده‌اند، ارائه کرده است. نگارنده اثر معتقد است که بررسی پایان‌نامه‌های رشته پژوهش هنر در یک دوره زمانی مشخص، تصویری از فعالیت‌های پژوهشی دانشجویان ترسیم کرده و جهت‌دهی مسیر پژوهش‌های هنر را مشخص می‌کند.

فصل مشترک اغلب یافته‌ها در بخش پیشینه پژوهش این است که صرفاً به توصیف وضعیت مورد مطالعه در رشته‌های عموماً غیرهنری پرداخته و کمتر به تحلیل نتایج و داده‌های آماری مبادرت ورزیده‌اند. همچنین هیچ‌یک از آن‌ها به‌طور مشخص به حوزه صنایع دستی نپرداخته‌اند. لازم به توضیح است که در معرفی پژوهش‌ها،

کمتر به ذکر نتایج آن‌ها اشاره شد، زیرا صرفاً شامل آمار و درصدهایی هستند که میزان قوت و ضعف پایان‌نامه‌های موردبررسی را در وجوه مختلف و بر اساس معیار مربوطه بیان می‌کنند که ذکر آن‌ها در اینجا خالی از فایده است. همچنین در میان پیشینه‌های یافت‌شده، نمونه‌هایی وجود داشت که به‌صورت جزئی به بررسی نمونه‌هایشان پرداخته‌اند و یا بر میزان انطباق پایان‌نامه‌ها با استانداردهای مشخصی تمرکز کرده‌اند که از ذکر این‌گونه موارد نیز خودداری شد.

گزارش یافته‌ها

دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته صنایع‌دستی در نیمسال تحصیلی دوم ملزم به انتخاب گرایش هستند و پایان‌نامه‌های هر دو گرایش طرح و تولید و پژوهش هنرهای سنتی شامل بخش نظری و پژوهشی خواهند بود. جدول شماره ۱ فراوانی گرایش تحصیلی دانشجویان را بر اساس سال داوری آن‌ها نشان می‌دهد و حاکی از آن است که توزیع گرایش‌ها در ۱۳۹۱ش. اختلاف بسیار زیادی نسبت به سال‌های دیگر دارد که موجب ایجاد اختلاف ۱۱ عددی در آمار کلی گرایش‌ها نیز شده و به نظر می‌رسد ترجیح دانشجویان در این بازه زمانی به انتخاب گرایش پژوهش هنرهای سنتی بوده که احتمالاً علت آن را می‌توان در امکانات دانشگاه همچون کارگاه‌های عملی، سلیقه شخصی دانشجویان و یا سابقه تحصیلی آن‌ها جستجو کرد. یکی دیگر از عوامل قابل‌بررسی در این زمینه، ویژگی‌های استادان گروه و گرایش‌های تخصص آنان است که می‌تواند در سرنوشت تحصیلی دانشجویان نقش مهمی ایفا کند که البته تمامی این احتمالات در پژوهشی مستقل قابل‌مطالعه است.

جدول ۱: فراوانی پایان‌نامه‌ها در هر سال بر اساس گرایش تحصیلی و سال داوری (مأخذ: نگارنده)

سال قضاوت	طرح و تولید پژوهش هنرهای سنتی	جمع پایان نامه ها
91	3	6
92	5	18
93	5	11
94	13	25
95	10	19
96	1	6
جمع پایان نامه ها	48	85

- موضوعات پایان‌نامه‌های مورد مطالعه از وجوه مختلف قابل دسته‌بندی است.
- به‌عنوان مثال، پایان‌نامه‌ای که به بررسی سیر تحول تکنیک ساخت گوشواره‌های فلزی در یک بازه مشخص زمانی پرداخته، به لحاظ مواد اولیه در دسته فلزات، به لحاظ نوع اثر هنری در دسته جواهرات، به لحاظ رویکرد پژوهش در دسته بررسی سیر تحولات و به لحاظ زمانی در دسته تاریخی قرار می‌گیرد. بنابراین، در ابتدا دسته‌بندی‌های موضوعی متنوعی بر اساس هدف اصلی پایان‌نامه‌ها تدوین شد و طی بررسی‌های دوباره، خلاصه‌سازی دسته‌ها و ادغام موضوعات نزدیک با یکدیگر، در نهایت ۱۰ شاخه موضوعی اصلی با شاخه‌های جزئی‌تر شامل موارد زیر به دست آمد:
۱. **مستندنگاری:** ثبت نمونه‌های مشخص یکی از انواع صنایع دستی که معمولاً مربوط به محدوده زمانی یا مکانی مشخصی است.
  ۲. **مباحث نظری:** مورد پژوهش قرار دادن خود مبانی و اصول نظری و یا تأثیرات آن‌ها.
  ۳. **هنرمندان و مکاتب:** شناخت هنرمندان، آثار و تأثیرات آن‌ها و مطالعه جنبش‌ها و مکاتب هنری و تأثیرات آن‌ها.
  ۴. **اقوام و ملل:** مطالعه هنرهای بومی و صنایع دستی مربوط به اقوام مختلف ایران و یا سایر کشورها به صورت مستقل یا در مقایسه با ایران.
  ۵. **سیر تحول:** مطالعه سیر تحول آثار از جنبه‌های گوناگون نظیر نقش و تکنیک و غیره.
  ۶. **تأثیرپذیری:** بررسی میزان و چگونگی اثرگذاری مؤلفه‌های مختلف بر آثار و یا تأثیرپذیری آثار مربوط به اقوام و ملل و مناطق و دوره‌های زمانی گوناگون از یکدیگر (مطالعات تطبیقی).
  ۷. **آسیب‌شناسی:** مطالعه و ارزیابی علل و ماهیت مشکلات موجود در خصوص آثار مختلف.
  ۸. **نقش / طرح / فرم:** مطالعه ابعاد بصری و زیبایی‌شناسانه در ظاهر آثار و همچنین بررسی معناهای درونی آن‌ها که در ظاهر متجلی شده است.
  ۹. **تکنیک:** پژوهش حول روش و ابزار ساخت در صنایع دستی.
  ۱۰. **کاربرد:** بررسی کاربرد و کارکرد آثار در جایگاه‌ها و شرایط مختلف.

جدول ۲: فراوانی موضوعی پایان‌نامه‌ها در هر گرایش (مأخذ: نگارنده)

پژوهش هنرهای سنتی		طرح و تولید	
نقش/طرح/فرم	27	نقش/طرح/فرم	17
تکنیک	8	تکنیک	9
کاربرد	3	کاربرد	5
مستند نگاری	35	مستند نگاری	20
مباحث نظری	12	مباحث نظری	5
هنرمندان و مکاتب	2	هنرمندان و مکاتب	3
اقوام و ملل	6	اقوام و ملل	2
سیر تحول	7	سیر تحول	1
تأثیر پذیری	8	تأثیر پذیری	4
آسیب شناسی	0	آسیب شناسی	2

تعیین روش مناسب برای هر پژوهش، به هدف اصلی آن‌که در پی یافتن پاسخ برای چه نوع پرسشی است، بستگی دارد. در پرسش از چیستی یک مسئله: روش‌های توصیفی، موردی، زمینه‌یابی، در پرسش از چگونگی مسئله: روش تحلیلی، در پرسش از اینکه مسئله چه خواهد بود: روش‌های تداومی، مقطعی، همبستگی، تجربی، در پرسش از اینکه مسئله چرا چنین بوده است: روش علی و در پرسش از اینکه مسئله چه بوده است: روش تاریخی احتمالاً مناسب‌ترین روش‌ها هستند. البته برای پاسخگویی به هر پرسش ممکن است روش‌های متعددی کارایی داشته باشد. پایان‌نامه‌های مورد مطالعه در این پژوهش محدود به روش‌های توصیفی، تحلیلی، تطبیقی، تاریخی، پیمایشی، استنباطی، تجربی، اکتشافی و یا تلفیق آن‌ها با یکدیگر به فراخور هدف پژوهش هستند. جدول شماره سه نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی مربوط به روش توصیفی-تحلیلی با اختلاف بسیار زیاد نسبت به سایر روش‌ها است که حدود ۵۹٪ از کل آثار را شامل می‌شود.

جدول ۳: فراوانی روش پژوهش در پایان‌نامه‌ها (مأخذ: نگارنده)

روش تحقیق	تعداد پایان‌نامه‌ها	درصد	روش تحقیق	تعداد پایان‌نامه‌ها	درصد
پیمایشی	2	2/35%	توصیفی-تطبیقی-تحلیلی	6	7/06%
توصیفی	4	4/71%	توصیفی-تاریخی-تحلیلی	4	4/71%
تطبیقی	1	1/18%	توصیفی-تجربی-تحلیلی	1	1/18%
توصیفی-تحلیلی	50	58/82%	توصیفی-اکتشافی-تحلیلی	1	1/18%
توصیفی-تطبیقی	1	1/18%	توصیفی-پیمایشی-استنباطی	1	1/18%
توصیفی-تاریخی	6	7/06%	توصیفی-تطبیقی-تاریخی-تحلیلی	1	1/18%
تاریخی-تحلیلی	1	1/18%	بدون ذکر روش	6	7/06%
جمع	65	76/47%	جمع	20	23/53%

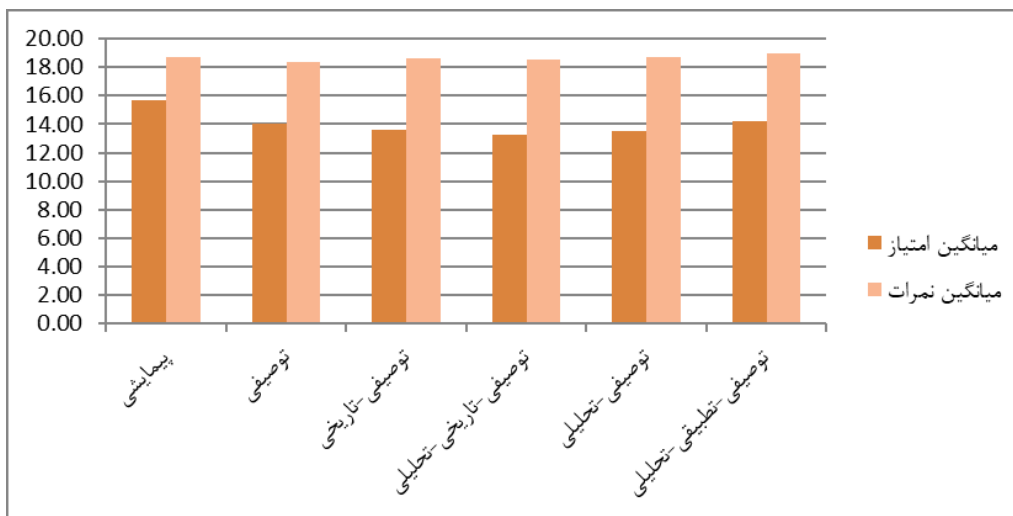

در مطالعه‌ی پایان‌نامه‌ها با گرایش تحصیلی دانشجویان، روش پژوهش پایان‌نامه‌ها، گرایش‌های موضوعی، نمره‌ای که در روز داوری اخذ نموده‌اند، امتیاز کلی پایان‌نامه‌ها در این پژوهش و امتیاز تک‌تک اجزای آن‌ها بر اساس معیارهای تعیین‌شده شامل عنوان، چکیده، طرح پژوهش (میانگین سه پارامتر کلیات پژوهش، روش‌شناسی و پیشینه‌ی پژوهش)، نتیجه‌گیری (میانگین پارامترهای ارائه‌ی توصیفی داده‌ها، تحلیل آن‌ها و نتیجه‌گیری نهایی)، منابع و سایر ویژگی‌های بنیادی (میانگین پارامترهای منابع و مآخذ و ویژگی‌های بنیادی پژوهش)، خروجی‌های علمی (که در مورد قبلی نیز وجود دارد اما به دلیل اهمیت آن به صورت مستقل نیز محاسبه شده است) به عنوان متغیرهای اصلی روبرو هستیم. لازم به یادآوری است که حجم نمونه‌های موردسنجش گاه تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای با یکدیگر دارند که این اختلاف فراوانی، در سال‌های مختلف، اجتناب‌ناپذیر است.

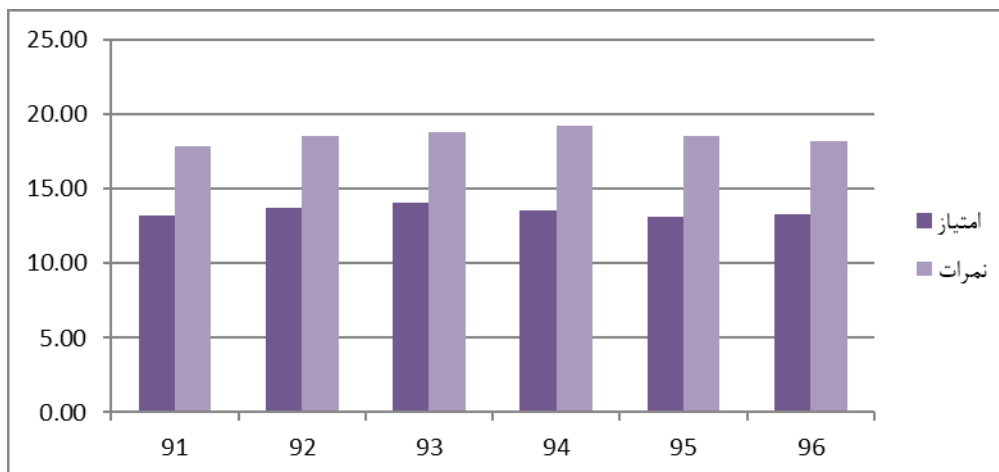
نمودار ۱: مقایسه میانگین نمرات و امتیاز پایان‌نامه‌ها در هر گرایش تحصیلی (مأخذ: نگارنده)

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در هر دو متغیر نمره و امتیاز، پایان‌نامه‌های گرایش طرح و تولید در سطح بالاتری نسبت به گرایش پژوهش قرار دارند. در خصوص نمره پایان‌نامه‌ها در ابتدا احتمالاً این تصور وجود دارد که به موجب ارائه کار عملی در کنار بخش نظری و پژوهشی، پایان‌نامه‌های گرایش طرح و تولید نمرات بالاتری اخذ نموده باشند، اما از آنجاکه معیار امتیازدهی حاضر به پایان‌نامه‌ها صرفاً مربوط به بخش پژوهشی آن‌ها بوده و مطابق نمودار هر دو متغیر نمره و امتیاز هم‌راستا با یکدیگرند، می‌توان این تصور را کم‌اعتبارتر دانست.

نمودار ۲: مقایسه میانگین نمرات و امتیاز پایان‌نامه‌ها در هر روش پژوهش (مأخذ: نگارنده)

جدول فراوانی روش‌های پژوهش در جامعه آماری نشان داد که بالاترین درصد استفاده از روش‌های پژوهش با اختلاف بسیار زیاد مربوط به روش توصیفی-تحلیلی با آمار ۵۸٫۸۲٪ از پایان‌نامه‌ها بوده و پس از آن روش‌های توصیفی-تاریخی، توصیفی-تطبیقی-تحلیلی، توصیفی، توصیفی-تاریخی-تحلیلی و پیمایشی به ترتیب بالاترین میزان فراوانی را دارند. سایر روش‌ها به دلیل آنکه هرکدام مربوط به تنها یک پایان‌نامه است، از این مقایسه حذف شدند. همان‌گونه که در نمودار شماره ۲ مشاهده می‌شود، میانگین نمرات در روش‌های مختلف، تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای باهم ندارند، اما میانگین امتیازها در روش پیمایشی در بالاترین سطح و در روش توصیفی-تاریخی-تحلیلی در پایین‌ترین سطح قرار دارد. یادآوری این نکته ضروری است که لزوماً روش معرفی‌شده در بخش کلیات پژوهش‌ها با روشی که در عمل از آن بهره گرفته‌شده، مطابقت ندارد و این مسئله می‌تواند در پژوهشی مستقل مورد مطالعه قرار گیرد.

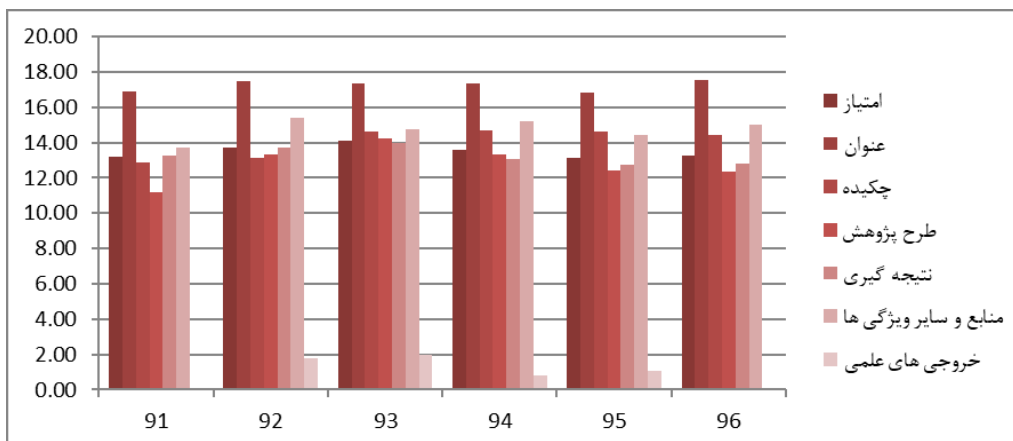
نمودار ۳: مقایسه میانگین امتیاز و نمرات پایان‌نامه‌ها در هر سال (مأخذ: نگارنده)

مقایسه میانگین امتیازها و نمرات در سال‌های مختلف حاکی از آن است که در ۱۳۹۴ش. بالاترین نمرات به پایان‌نامه‌ها داده شده، ولی با اختلافی جزئی بالاترین امتیاز متعلق به ۱۳۹۳ش. بوده که البته حجم نمونه کمتری که نسبت به سال‌های دیگر داشته در این نتیجه دخیل است. لازم به توضیح است که سال‌های ۱۳۹۱ش. و ۱۳۹۶ش. به دلیل آنکه تنها نیمی از هریک در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته، نمی‌توانند مورد مقایسه با سایر سال‌ها قرار گیرند و تعداد پایان‌نامه‌های ارائه شده در باقی سال‌ها بدین شرح است: ۱۳۹۲ش. ۱۸ پایان‌نامه، ۱۳۹۳ش. ۱۱ پایان‌نامه، ۱۳۹۴ش. ۲۵ پایان‌نامه، ۱۳۹۵ش. ۱۹ پایان‌نامه.

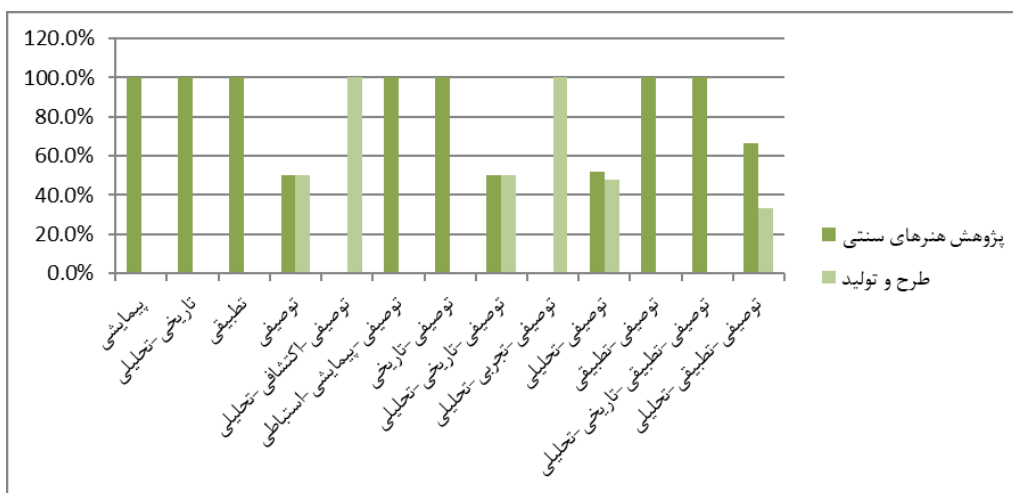
نمودار ۴: مقایسه امتیاز کلی و امتیاز اجزای پایان‌نامه‌ها در هر گرایش تحصیلی (مأخذ: نگارنده)

در بخش‌های قبلی به این نکته اشاره شد که نمره و امتیاز کلی پایان‌نامه‌ها در گرایش طرح و تولید بیشتر از گرایش پژوهش هنرهای سنتی بوده و نمودار شماره ۴ نشان می‌دهد که پایان‌نامه‌های گرایش طرح و تولید در بخش نتیجه‌گیری، منابع و مأخذ و سایر ویژگی‌های بنیادی پایان‌نامه نیز از کیفیت بالاتری برخوردار بوده‌اند، اما نکته قابل توجه در این نمودار آن است که خروجی‌های علمی پایان‌نامه‌ها شامل مقاله و جایزه‌های پژوهشی نیز در گرایش طرح و تولید امتیاز بهتری داشته‌اند که علت آن را می‌توان در سابقه تحصیلی دانشجویانی که تمایل بیشتری به انتخاب گرایش طرح و تولید دارند یا استادانی که بیشتر به راهنمایی پایان‌نامه‌های این گرایش می‌پردازند، جستجو نمود.

نمودار ۵: مقایسه میانگین امتیاز کلی و امتیاز اجزای پایان‌نامه‌ها با یکدیگر در هر سال (مأخذ: نگارنده)

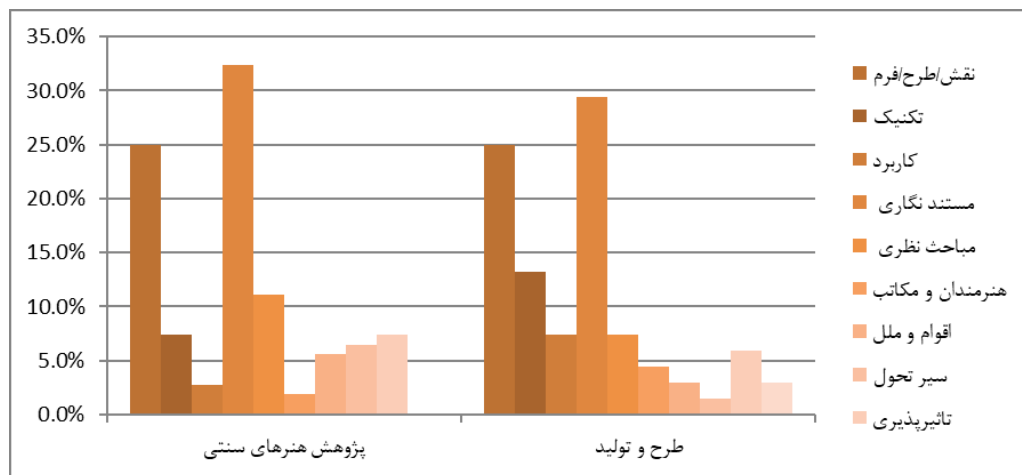
پیش‌تر مشاهده شد که امتیاز کلی پایان‌نامه‌ها در ۱۳۹۳ ش. در بالاترین سطح قرار داشته و نتایج حاضر حاکی از آن است که با دو مورد اختلاف جزئی، سایر اجزای اصلی پایان‌نامه‌ها نیز در ۱۳۹۳ ش. در وضعیت بهتری قرار داشته‌اند. دلایل این برتری سطح پایان‌نامه‌ها را احتمالاً می‌توان در اموری نظیر استنادانی که در این سال بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها را راهنمایی نموده، روش‌هایی که بیشتر مورد استفاده قرار گرفته، موضوعاتی که بیشتر مورد پژوهش قرار گرفته، امکاناتی که دانشگاه به دانشجویان در بازه زمانی مربوطه ارائه داده و همچنین استنادانی که واحدهای پژوهشی را در این دوره ارائه داده‌اند، جستجو نمود.

نمودار ۶: مقایسه فراوانی گرایش‌های تحصیلی در هر روش پژوهش (مأخذ: نگارنده)

در نمودار شماره ۶ مشاهده می‌شود که پایان‌نامه‌های گرایش طرح و تولید کمتر به استفاده از روش‌های متنوع پژوهش پرداخته‌اند و تنوع روش در گرایش پژوهش بیشتر است.

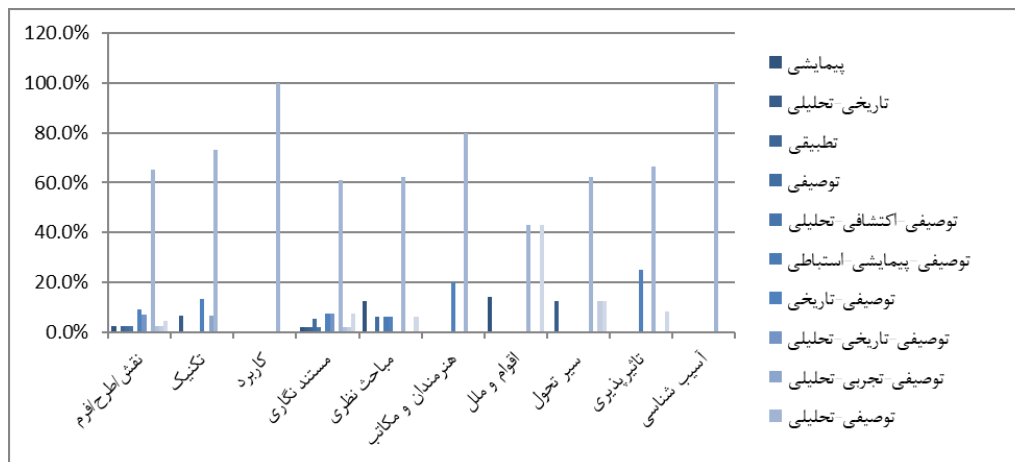
نکته مهم در این بخش، توازن دو گرایش در دو روش توصیفی و توصیفی-تاریخی-تحلیلی است که به نظر می‌رسد در هر دو گرایش کارایی مناسبی دارند. البته روش‌های یادشده برای پایان‌نامه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، همان روش‌هایی است که نگارندگان در بخش چکیده و روش‌شناسی پایان‌نامه‌ها بدان اشاره نموده‌اند، در صورتی که ممکن است روش معرفی‌شده با روش به کار گرفته‌شده کاملاً متفاوت باشد. (این مسئله در بخش امتیازدهی به پایان‌نامه‌ها منظور شده است). به‌طور مثال، روش توصیفی به‌تنهایی از مهم‌ترین روش‌های پژوهش به‌خصوص در حوزه‌هایی نظیر صنایع دستی است که نیاز جدی به شناخت مسائل بنیادی مربوطه شامل تاریخچه هنرها، تکنیک‌های مختلف ساخت آثار، مواد اولیه و موارد این‌چنینی دارد، اما به دلیل وجود این تصور عام که پژوهش‌های توصیفی ارزش چندانی ندارند، ممکن است یک کار کاملاً توصیفی که در جای خود با توجه به موضوع و اهمیت آن حتی ممکن است بسیار ارزشمند باشد، به دلیل پیش‌گفته در بخش روش‌شناسی، توصیفی-تحلیلی معرفی شود.

نمودار ۷: مقایسه فراوانی گرایش‌های موضوعی در هر گرایش تحصیلی (مأخذ: نگارنده)

توزیع گرایش‌های موضوعی در گرایش‌های تحصیلی جامعه آماری حاضر به تناسب ماهیت آن‌ها منطقی به نظر می‌رسد. تنها در دو مورد نقش/طرح/فرم و مباحث نظری این توزیع، اندکی عجیب است. ماهیت شاخه موضوعی نقش/طرح/فرم بیشتر مربوط به گرایش طرح و تولید است، اما توزیع آن در هر دو گرایش یکسان بوده و موضوع مباحث نظری نیز بیشتر مربوط به گرایش پژوهش است، اما تقریباً نیمی از آثار مربوط به این موضوع در گرایش طرح و تولید انجام شده‌اند که شاید به سلیقه شخصی دانشجویان مربوط بوده، اما در کل نیمی از وظیفه توزیع صحیح موضوعات در گرایش‌های مربوطه به عهده دانشگاه و گروه است. پیش‌تر دریافتیم که فراوانی گرایش‌های موضوعی در هر گرایش تحصیلی با یکدیگر تفاوت دارند. برای مثال، موضوع مباحث نظری در گرایش پژوهش هنرهای سنتی نسبت به گرایش

طرح و تولید دو برابر بوده که به لحاظ ماهیت موضوع کاملاً صحیح است و یا موضوع آسیب‌شناسی که به لحاظ ماهیت با گرایش طرح و تولید نسبت نزدیک‌تری دارد، بیشتر در این گرایش کار شده است. این توزیع در خصوص سایر موضوعات نیز منطقی به نظر می‌رسد. داده‌ها نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی مربوط به موضوع مستندنگاری است که به دلیل نیاز رشته صنایع‌دستی به ثبت صناعات از دست‌رفته و یا کمتر شناخته‌شده، قابل توجیه است، اما موضوع آسیب‌شناسی از موضوعات مهم در این رشته است که بسیار کم به آن پرداخته شده است.

نمودار ۸: مقایسه روش‌های پژوهش در هر گرایش موضوعی (مأخذ: نگارنده)

تناسب روش با موضوع و هدف از مهم‌ترین عوامل برای رسیدن به نتیجه صحیح در یک پژوهش است. برای مثال، رویکردهایی نظیر مستندنگاری به روش توصیفی قابل انجام است و معمولاً به روش‌های دیگر نیازی ندارد، اما در نمودار مشاهده می‌شود که تنوع روش در موضوع مستندنگاری بسیار زیاد است و این مسئله اشاره به همان نکته‌ای دارد که گاهی دانشجویان برای اعتبار بخشیدن به پایان‌نامه، در بخش کلیات پژوهش از روش‌هایی نام می‌برند که در عمل از آن‌ها هیچ استفاده‌ای نمی‌کنند. در موضوع تأثیرپذیری، روش‌های تحلیلی احتمالاً بیشترین کارایی را خواهند داشت و نتایج حاضر نیز همین نکته را تأیید می‌کند. البته یادآوری این نکته ضروری است که روش توصیفی-تحلیلی به دلیل تفاوت حجم نمونه زیادی که با سایر روش‌ها دارد، در سطح بالاتری از نمودار قرار دارد و قابل مقایسه با سایر روش‌ها نیست.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مطالعه پایان‌نامه‌های رشته صنایع‌دستی در مقطع کارشناسی‌ارشد دانشگاه هنر، به منظور استخراج نقاط ضعف و قوت آن‌ها، به بررسی جامعه آماری تعیین‌شده شامل ۸۵ پایان‌نامه بر اساس معیارهای مستخرج از شیوه‌نامه

مصوب دانشگاه هنر در زمینه‌ی پایان‌نامه‌نویسی در مقطع کارشناسی ارشد پرداخت. در ابتدای امر، مراجعه به شیوه‌نامه دانشگاه هنر و مطالعه دقیق آن برای تدوین معیاری برای ارزیابی پایان‌نامه‌ها منجر به شناخت ابهاماتی در خصوص بخش‌های مختلف پایان‌نامه در شیوه‌نامه شد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: ذکر مباحث مقدماتی که در منابع دیگر به صورت مفصل وجود دارد، بستگی به هدف، روش و موضوع پژوهش دارد. اگر خود دانشجو کاملاً به مباحث مسلط باشد و بتواند در صورت لزوم به درستی از آن‌ها استفاده کند، کافی است فقط به صورت اجمالی به ذکر آن‌ها بپردازد. به عنوان مثال، وقتی موضوع پایان‌نامه مربوط به بعد از اسلام باشد، لازم نیست یک فصل کامل به قبل از اسلام اختصاص داده شود، مگر آنکه تأثیرات زمینه‌ای و بستری طبق طرح پژوهش دارای اهمیت و کارکرد در مسیر پژوهش باشد. ذکر پیشینه‌های بررسی شده در لیست منابع ضروری است. در بیشتر پایان‌نامه‌های مطالعه شده، دانشجویان مبحث پیشینه را با ادبیات پژوهش و یا حتی گاهی با فهرست منابع اشتباه گرفته‌اند و در شیوه‌نامه نیز در خصوص این مسئله توضیحات کافی ارائه نشده است. ذکر مقدمه و خلاصه فصول در بخش نتیجه‌گیری به فصل تحلیل یافته‌ها بستگی دارد، اما به صورت کلی بهتر است به ذکر این مقدمه به اختصار در بخش نتیجه‌گیری پرداخته شود. موضوعات بین‌رشته‌ای باید در حوزه‌ای بررسی شوند که نتایج پژوهش کارایی بیشتری برای آن حوزه دارد، مثلاً پرداختن به موضوع بررسی سیر نمایش با توجه به نگاره‌های یک شاهنامه در رشته نمایش موجه‌تر است. در پاسخ به پرسش اول تحقیق، بر اساس مصوبات و پژوهش‌های مطالعه شده در خصوص اصول پایان‌نامه‌نویسی، شاخص‌های تعیین‌کننده در سنجش پایان‌نامه‌ها در ۹ بخش اصلی با جمعاً ۸۲ زیرشاخه فرعی قابل ذکر است که عبارت‌اند از:

عنوان: رسا و دقیق، مختصر و کوتاه، به زبان فارسی، شامل زمان پژوهش، شامل

مکان پژوهش، وجود صفحه عنوان به زبان انگلیسی در پشت جلد و آخرین صفحه.

چکیده: مقدمه‌ای شامل بیان موجز مسئله پژوهش، ذکر اهداف، سؤالات و فرضیات

پژوهش، توصیف مختصر روش و شیوه گردآوری داده‌ها، شرح جامعه و نمونه، ذکر نتایج به صورت خلاصه، فاقد هرگونه تصویر و فرمول و شکل و منبع، صحیح بودن کلیدواژه فارسی، وجود چکیده انگلیسی، وجود کلیدواژه در چکیده انگلیسی.

کلیات پژوهش: بیان گستره کلی موضوع، ذکر نکاتی برای جذب مخاطب، ذکر

اهمیت و ضرورت موضوع، شرح مختصر فصول، بیان اهداف اصلی، هم‌راستایی اهداف اصلی و فرعی، هم‌راستایی اهداف با عنوان پژوهش، انعکاس مفاهیم و کلیدواژه‌های عنوان در اهداف، ذکر سؤالات، ذکر فرضیات، انطباق سؤالات و فرضیات با اهداف اصلی و فرعی، تعریف متغیرها، شرح تعاریف عملیاتی واژه‌ها، شرح محدودیت‌ها.

روش‌شناسی: تناسب روش با اهداف، تناسب روش با سؤالات، تناسب روش با

فرضیات، ذکر روش نمونه‌گیری، ذکر حجم نمونه‌گیری، شرح صحیح جامعه پژوهش با توجه به عنوان و اهداف و سؤالات، ذکر روش گردآوری داده‌ها، ذکر ابزار گردآوری داده‌ها، ذکر روش تحلیل داده‌ها، انطباق روش منتخب با روش به کار گرفته شده.

پیشینه پژوهش: ذکر نام نویسنده، ذکر سال پژوهش، ذکر عنوان پژوهش، ذکر روش پژوهش، ذکر جامعه پژوهش، ذکر نتایج پژوهش، بیان کاستی‌ها و نارسایی‌های پژوهش‌ها، شرح خدمت پژوهش حاضر در جهت رفع نارسایی‌ها، میزان ارتباط متون بررسی شده با موضوع پژوهش، ارزیابی نقادانه پیشینه‌ها، میزان تسلط دانشجو بر متون، ایجاد ارتباط میان متون و طرح پژوهش حاضر.

نحوه ارائه داده‌ها: عملکرد صحیح طرح و ابزار پژوهش در ارائه داده‌ها، میزان شفافیت داده‌های ارائه شده، میزان ارتباط داده‌های ارائه شده با موضوع پژوهش، ارائه آمارها به صورت نمودار یا جدول، انطباق نتایج توصیفی با اهداف، پاسخگویی نتایج توصیفی با سؤالات و فرضیات، آزمون فرضیه‌ها در عمل، جمع‌بندی و روشن کردن رویکردها.

تحلیل و نتیجه‌گیری: ارائه داده‌های تحلیلی، تناسب سطح و نوع تحلیل با داده‌های ارائه شده، توجه به محدودیت‌های احتمالی در اعتبار پژوهش، مقایسه نتایج این پژوهش با سایر مطالعات ذکر شده، وجود بخش مربوط به بحث در مورد نتایج پژوهش، وجود بخش مربوط به نتیجه‌گیری نهایی، شرح مختصر فصول و یافته‌ها در بخش نتیجه‌گیری، ارائه پیشنهادهایی بر اساس یافته‌های پژوهش، ارائه راهکارهای نسبی و احتمالی برای مسائل بی‌پاسخ مربوطه، تأمل و تحلیل شخصی دانشجو بر روی نتایج. **منابع و مآخذ:** رعایت معیار مربوط به دانشگاه، میزان اصالت پژوهش، تقسیم منابع به لحاظ نوع آثار (مقاله، کتاب و غیره)، جدا کردن منابع فارسی از غیرفارسی. **ویژگی‌ها و موارد بنیادی:** رعایت استانداردهای نگارشی در کل پایان‌نامه، رعایت استانداردهای کلی در نحوه ارائه مطالب و سیر پژوهش، استفاده از عناصر هنری و زیبایی‌شناسانه در نگارش و صفحه‌آرایی، محصول کار شخصی دانشجو بودن پایان‌نامه، ارزش انتشار پایان‌نامه در حوزه آن رشته، کسب مهارت‌هایی در این سطح از پژوهش توسط دانشجو، خروجی‌های علمی و عملی پایان‌نامه. **پیوست‌ها:** ذکر عنوان هر پیوست در فهرست مطالب.

در ادامه با توجه به پرسش دوم پژوهش، بر اساس معیار مستخرج از شیوه‌نامه که بر اساس نظرات متخصصان مربوطه و زنده‌ی شده بود، پایان‌نامه‌ها امتیازدهی شد و ابعاد مختلف آن‌ها نظیر گرایش تحصیلی، گرایش موضوعی، روش پژوهش و خروجی‌های علمی پایان‌نامه‌ها مورد مذاقه قرار گرفت. پس از مطالعه جامعه آماری تعیین شده، نتایج قابل‌بحثی به دست آمد. مهم‌تر از همه اینکه با وجود گذشت حداقل یک سال از تاریخ داوری همه پایان‌نامه‌ها، درصد بسیار کمی از آن‌ها منجر به چاپ مقاله یا کتاب ثمربخش و به‌طور مشخص تولید دانش علمی و هنری شده‌اند که این از برجسته‌ترین نقاط ضعف در بعد پژوهشی یکرشته به حساب آمده و عملاً انفعال و رکود و حذف آن رشته را به دنبال خواهد داشت. همچنین نتایج نشان می‌دهد که پایان‌نامه‌های گرایش طرح و تولید با وجود تمرکزی که دانشجویان بر بخش عملی کار دارند، به لحاظ کیفیت علمی-پژوهشی در سطح کیفی بهتری نسبت به گرایش پژوهش هنرهای سنتی بوده و خروجی‌های علمی بیشتری نیز داشته‌اند. عوامل متعددی

می‌تواند در این مسئله دخیل باشد که برای روشن شدن آن‌ها ابتدا باید به زمینه‌های انتخاب گرایش تحصیلی توسط دانشجویان توجه نمود. سابقه تحصیلی، برنامه‌ریزی برای آینده تحصیلی و شغلی و سلیقه شخصی دانشجویان احتمالاً از مهم‌ترین عوامل مؤثر در این انتخاب است. لازم به ذکر است که در کل ۴۳,۵۳٪ از پایان‌نامه‌ها مربوط به گرایش طرح و تولید و ۵۶,۴۷٪ از آن‌ها متعلق به گرایش پژوهش هنرهای سنتی است. پایان‌نامه‌های مورد مطالعه از تنوع موضوعی بالایی برخوردار بوده، اما موضوع مستندنگاری با اختلاف زیادی بیشتر از موضوعات دیگر و موضوع آسیب‌شناسی که از مهم‌ترین ابعاد رشته صنایع دستی است، کمتر از سایر موضوعات مورد پژوهش قرار گرفته است. در بخش روش‌شناسی نیز بیشترین فراوانی مربوط به روش توصیفی-تحلیلی است که با ماهیت رشته صنایع دستی سازگار است، اما بسیاری از روش‌های دیگر که پایان‌نامه‌ها مدعی بهره‌گیری از آن‌ها هستند، عملاً بی‌استفاده بوده و فقط به نام آن‌ها در بخش کلیات پژوهش و چکیده اشاره شده است. با توجه به سؤالات پژوهش، نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که برای تدوین معیاری جهت ارزیابی پایان‌نامه‌های رشته صنایع دستی بهتر آن است که شیوه‌نامه پایان‌نامه‌نویسی دانشگاه توسط متخصصان حوزه روش پژوهش بر اساس استانداردهای بین‌المللی و معتبر در بخش‌های کیفی و ساختاری ویرایش و تکمیل شود تا بتوان به معیاری جامع بر اساس مرجعی که مورداستفاده دانشجویان در تدوین و نگارش پایان‌نامه بوده، دست‌یافت. همچنین در خصوص شناخت وضعیت پایان‌نامه‌های مورد مطالعه در این پژوهش می‌توان بیان داشت که بیشترین ضعف پایان‌نامه‌ها به لحاظ ساختاری مربوط به تدوین طرح و کلیات پژوهش است. نتایج مربوط به بخش روش‌شناسی حاکی از نیاز دانشجویان به آشنایی با روش‌های جدید و روز دنیا در پژوهش‌های هنری است. بخش ارائه و تحلیل داده‌ها به لحاظ ماهیت کاملاً وابسته به کلیات پژوهش بوده و در نتایج این مطالعه نیز وضعیت این دو بخش بسیار نزدیک به یکدیگر ارزیابی شده است و در نهایت نتایج نشان می‌دهد که تنها ۹,۴۱٪ از پایان‌نامه‌ها موفق به کسب امتیاز در قسمت خروجی‌های علمی پایان‌نامه‌ها شامل مقاله و جوایز معتبر پژوهشی شده‌اند.

مهم‌ترین پیشنهادهایی که بر اساس نتایج این پژوهش برای بهبود وضعیت حاضر پژوهش در رشته صنایع دستی می‌توان ارائه داد، عبارت‌اند از: ۱. تطبیق دادن شیوه‌نامه دانشگاه با استانداردهای بین‌المللی برای پیشگیری از تکرار اشکالات و بهبود کیفیت پایان‌نامه‌ها (برای مثال یکی از استانداردهای بین‌المللی در خصوص نگارش پایان‌نامه، استاندارد ایزو ۷۱۴۴ است که می‌توان از مقایسه آن با شیوه‌نامه دانشگاه و سنجش پژوهش‌های داخلی و خارجی که مطابق این اصول تدوین شده‌اند، به سطح کیفی پژوهش‌های علمی در جهان نزدیک‌تر شد). ۲. پرداختن به بعد کیفی پایان‌نامه‌ها در شیوه‌نامه و تصریح ویژگی‌های کیفی برای دانشجویان. ۳. تدوین معیاری مناسب و دقیق برای ارزیابی پایان‌نامه‌ها توسط استادان رشته‌های هنری که به مبحث روش پژوهش نیز مسلط هستند. ۴. نظارت مستقیم دانشگاه بر موضوعات انتخاب‌شده برای پایان‌نامه‌ها با هدف هدایت مسیر پژوهش به بخش‌های مهجور این رشته. ۵. دعوت

از استادان مسلط به آمار و روش‌های جدید پژوهش برای آشناسازی دانشجویان با این مباحث که در سیر پژوهش می‌توانند بسیار مفید باشند. ۶. تشویق دانشجویان به مطالعه پایان‌نامه‌های تحصیلی پیش از خود توسط دانشگاه و استادان. ۷. تشویق و راهنمایی دانشجویان برای استخراج مقاله از پایان‌نامه‌های نگاشته شده و انتشار نتایج حاصل از پژوهش‌ها.

منابع

- اسماعیلی، رضا، و غلامعلی یوسلانی. (۱۳۸۳). «بررسی تحلیلی پایان‌نامه‌های دانشجویان دوره کارشناسی مراکز آموزش عالی ضمن خدمت فرهنگیان استان اصفهان». دانش و پژوهش در علوم تربیتی. (شماره ۲)، ۳۷-۶۴.
- اکرمی، روح‌انگیز. (۱۳۷۱). ارزیابی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری از نظر کاربرد روش‌های پژوهش در آن‌ها از سال ۱۳۵۵-۷۰ در سه دانشگاه تهران، شیراز و علوم پزشکی ایران. تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- ایزدی، صمد، و همکاران. (۱۳۹۳). «بررسی وضعیت مهارت‌های پژوهشی در مقاطع مختلف تحصیلی رشته‌های علوم انسانی؛ مورد پژوهی: دانشگاه مازندران». مطالعات برنامه درسی آموزش عالی. (شماره ۹)، ۲۶-۵۱.
- آزادارمکی، تقی. (۱۳۷۶). تحلیل پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد و دکترا در حوزه علوم اجتماعی. تهران: دانشگاه تهران.
- آصف زاده، سعید، و زهرا کلانتری. (۱۳۷۷). بررسی پایان‌نامه‌های دانشجویان فارغ‌التحصیل از دانشگاه علوم پزشکی قزوین از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۶ش. قزوین: دانشگاه علوم پزشکی قزوین.
- بارنت، سیلوان. (۱۳۹۱). راهنمای پژوهش و نگارش در هنر. تهران: سمت.
- باقرزاده، سعید. (۱۳۷۹). بررسی پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد رشته حسابداری در دانشکده مدیریت دانشگاه تهران. تهران: دانشگاه تهران.
- پاشاخانو، سیمین، و همکاران. (۱۳۹۱). «ارزشیابی کیفیت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته‌های روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تربیت‌معلم تهران ۱۳۸۳-۱۳۸۷ش». مطالعات برنامه درسی آموزش عالی. (شماره ۵)، ۹۱-۱۱۲.
- چهره‌ای، علی، و همکاران. (۱۳۸۰). «بررسی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دوره پزشکی عمومی در نیمه سال ۱۳۷۸ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران از نظر رعایت اصول علمی نگارش». دانشگاه علوم پزشکی ایران. (شماره ۳۲)، ۷۴۱-۷۵۹.
- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۹۲). مقدمه‌ای بر روش پژوهش در علوم انسانی. تهران: سمت.
- حری، عباس، و اعظم شاه‌بداغی. (۱۳۸۵). شیوه‌های استناد در نگارش‌های علمی رهنمودهای بین‌المللی. تهران: دانشگاه تهران.
- حمیدی، منصورعلی، و همکاران. (۱۳۸۵). «بازخورد دانش پژوهانه گروهی از دانش‌جویان دختر فراکارشناسی در ایران: ارزش‌یابی پایان‌نامه‌ها در گذر زمان». اندیشه‌های نوین تربیتی. (شماره ۳-۴)، ۱۱۵-۱۱۶.

خاکی، غلامرضا. (۱۳۸۴). شیوه‌نامه تدوین طرح و نقد پژوهش. تهران: بازتاب.

خلجی، حسن. (۱۳۸۱). «ارزیابی پایان‌نامه‌های تربیت‌بدنی مراکز آموزش عالی کشور از سال ۱۳۵۷ش. تا ۱۳۷۸ش». پژوهش در علوم ورزشی. (شماره ۳)، ۹۵-۱۱۱.

دهقانی فیروزآبادی، مرضیه. (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل مجموعه پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام‌نور مرکز تهران (با توجه به یکصد پایان‌نامه آغازین). تهران: دانشگاه پیام‌نور مرکز تهران.

دیانی، محمدحسین. (۱۳۷۸). «پایان‌نامه، گنج ناشناخته ره‌اشده». کتابداری و اطلاع‌رسانی. (شماره ۴)، ۱-۱۶.

رحیمی، سکینه. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه تربیت‌معلم. تهران: دانشگاه تربیت‌معلم.

رحیمی، صالح، و باسمه رضائی. (۱۳۸۷). «تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از آغاز تا سال ۱۳۸۶ش». روان‌شناسی و علوم تربیتی. (شماره ۳)، ۱-۲۱.

سیدعباس‌زاده، میرمحمد. (۱۳۸۰). روش‌های عملی پژوهش در علوم انسانی. ارومیه: دانشگاه ارومیه.

شکفته، مریم. (۱۳۷۱). تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های گیاهان دارویی ارائه‌شده به دانشکده‌های داروسازی و مقایسه نتایج حاصل از آن با اولویت‌های پژوهشی. تهران: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.

شیرزاد، مهدی. (۱۳۸۷). بررسی جامعه‌شناختی پایان‌نامه‌های دانشجویان جامعه‌شناسی در مقطع دکتری (مورد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی، تربیت مدرس، واحد علوم و پژوهشات دانشگاه آزاد اسلامی). مازندران: دانشگاه مازندران.

عابدین‌نژاد، معصومه. (۱۳۸۹). ارزیابی کیفیت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته‌های روانشناسی دانشگاه علامه طباطبایی بر اساس استانداردهای انجمن روانشناسی آمریکا. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

غلامی‌نژاد، محمدعلی، و احسان قبول. (۱۳۸۶). «آسیب‌شناسی پایان‌نامه‌های زبان و ادبیات فارسی». گوهر گویا. (شماره ۱)، ۱۸۱-۱۹۲.

فیروزآبادی، سید احمد، و همکاران. (۱۳۹۲). «بررسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری رشته‌های مرتبط با موضوعات روستایی در دانشگاه تهران (۱۳۹۰-۱۳۷۹)». توسعه روستایی. (شماره ۱)، ۶۷-۸۸.

کارگر جهرمی، سیامک، و رضا شمسی کوشکی. (۱۳۸۵). بررسی موضوع، ساختار و میزان رعایت اصول نگارش علمی در پایان‌نامه‌های دکتری عمومی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمان طی سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۷۲. کرمان: دانشگاه علوم پزشکی کرمان.

کامران، معصومه کربلاآقایی. (۱۳۷۵). مطالعه میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۴. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

کرمی، سید نجم‌الدین، و همکاران. (۱۳۸۷). «بررسی تأثیر آموزش و پژوهش در تدوین

پایان‌نامه‌های رشته پویانمایی (انیمیشن) در دانشگاه‌های ایران- رویکرد مدیریت مستندسازی». هنرهای زیبا. (شماره ۳۳)، ۱۱۵-۱۲۱.

کسائی، لیلا. (۱۳۸۵). بررسی موضوعی- کاربردی پایان‌نامه‌های نظری انیمیشن از آغاز تا ۱۳۸۲ دانشگاه‌های تربیت مدرس و هنر. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

کیانمهر، شیبا. (۱۳۷۶). بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه‌های مستقر در تهران طی سال‌های ۱۳۶۶ لغایت ۱۳۷۵. تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.

ماندگاریان، هانیه. (۱۳۸۸). بررسی و تحلیل پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی دانشگاه علامه طباطبایی بر اساس میزان انطباق با حیطه‌های رشته تکنولوژی آموزشی و اصول نگارش علمی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

محب، سهراب. (۱۳۸۵). ارزیابی ویژگی‌ها و ساختار پایان‌نامه‌های دانشجویان فارغ‌التحصیل رشته دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد از سال ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۳. یزد: دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد.

محمودی، سمیه. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشکده علوم و فنون قرآن تهران از حیث موضوع، روش و محتوا. تهران: دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم.

محمدی، محمدمین. (۱۳۹۴). تحلیل موضوعی و روش‌شناسی پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر (دانشگاه‌های دولتی ایران). یزد: دانشگاه غیرانتفاعی علم و هنر.

مرتضوی فر، مریم. (۱۳۸۲). معرفی و بررسی پایان‌نامه‌های گروه تجسمی (دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران) از سال ۱۳۴۴-۱۳۸۲. تهران: دانشگاه تهران.

مطلبی‌فرد، علیرضا، و همکاران. (۱۳۹۰). «ویژگی‌های یک استاد خوب از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد یک مطالعه کیفی». مطالعات برنامه درسی آموزش عالی. (شماره ۱۳)، ۶۰-۸۳.

ملکی، حسن، و همکاران. (۱۳۹۰). «تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های دانشجویی دوره تحصیلات تکمیلی رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه‌های علامه طباطبایی، شهید بهشتی و تربیت مدرس (از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۸)». مطالعات برنامه درسی آموزش عالی. (شماره ۴)، ۸۵-۱۰۸.

وزیرپورکشمیری، مهرداد. (۱۳۵۴). کتابنامه تحلیلی پایان‌نامه‌های فوق‌لیسانس علوم تربیتی از سال ۱۳۴۸ الی ۱۳۵۲. تهران: دانشگاه تهران.

یارمحمدیان، محمدحسین، و حمیدرضا شمس. (۱۳۷۶). تحلیل پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد رشته‌های مدیریت آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، روانشناسی و تربیت بدنی و علوم ورزشی از تاریخ ۲۶/۸/۱۳۶۶ تا تاریخ ۳۱/۶/۱۳۷۵ دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

ganj.irandoc.ac.ir. n.d. <http://ganj.irandoc.ac.ir/articles/419382> (accessed 12 25, 2018).